

AHLÂK VE MÜEYYİDE
Ahlâkın Anlamı ve Sınırı Üzerine
Konuşmalar

İslam Ahlâk Düşüncesi Serisi İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ile İlmi Etüdler Derneği'nin (İLEM) ortaklaşa yürüttükleri İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi kapsamında ortaya çıkan eserlerin yayımlandığı bir dizidir. Dizide İslam düşüncesinde felsefî ilimler ile dinî ilimlerin kesiştiği noktada yer alan ahlâk bahsini, farklı alanlar ve ekoller içerisinde tartışarak ele alan çalışmalara yer verilmektedir.

Dizide Yer Alan Diğer Kitaplar

Ahlâkın Temeli
İslam Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler
Ahlâk Felsefesinin Temel Problemleri: Seçme Metinler
İslam Düşüncesinde Ahlâkî Önergelerin Kaynağı
İslam Düşüncesinde Mizaç Teorileri
Fahreddin er-Râzî'nin Gayeci Ahlâkı
Ahlâk-ı Adudiyye-Ebherî Şerhi
Ahlâk-ı Adudiyye-Kirmanî Şerhi
Ahlâk-ı Adudiyye-Müellifi Meçhul Şerh
Ahlâk-ı Adudiyye-Melzemetü'l-Ahlâk
İnsan ve Toplum: Taşköprizâde'nin Ahlâk ve Siyaset Düşüncesi
İslam Düşüncesinde Sevgi Teorileri
Ahlâk ve Başkası: Modern Felsefe ve İslam Düşüncesinde Öteki

Seride Yayımlanacak Kitaplar

İslam Düşüncesinde Vicdan
Dinî ve Felsefî Düşüncede Niyet
Klasik İslam Düşüncesinde İnsan Tanımları

AHLÂK VE MÜEYYİDE
Ahlâkın Anlamı ve Sınırı Üzerine
Konuşmalar

Editör
Ömer Türker

ilem
KİTAPLIĞI

nobel

Yayın No.: 1690
İLEM Kitaplığı No.: 22
İslam Ahlak Düşüncesi Serisi No.: 14
ISBN: 978-605-320-597-5
© 1. Basım, Ocak 2017

ilem
KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobel yayin.com

AHLÂK VE MÜEYYİDE - Ahlakın Anlamı ve Sınırı Üzerine Konuşmalar

Editör: Ömer Türker



Copyright 2017, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımını yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobel yayin.com-
Yayın Hazırlayan: Kübra Bilgin Tiryaki

Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobel yayin.com-
Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin
Baskı ve Cilt: Sanyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd. Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Türker, Ömer.

AHLÂK VE MÜEYYİDE - Ahlakın Anlamı ve Sınırı Üzerine Konuşmalar / Ömer Türker

1. Basım, XIV+226 s., 110x190 mm

Kaynakça ve dizin var

ISBN 978-605-320-597-5

1. Ahlak 2. Hukuk 3. Müeyyide

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobel yayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kida, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşajı Dağıtım



NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Bile: Mithurpaş Cad. No: 76/4 Kat:5 ANKARA
Tel: +90312 618 20 10 Faks: +90312 418 30 20
Hoşyar Mah. Cemal Naderi Sk. Ferah Han No:16/62 Kat:1
Çağdaş Park SİTİSİ No:16/62 Kat:1
nobel@nobel yayin.com - www.nobel yayin.com



İÇİNDEKİLER

Ahlâkî Müeyyidenin İmkân ve Zorunluluğu <i>Ömer Türker</i>	1
Ahlâk ve Müeyyide <i>Celal Türer</i>	37
Ahlâk ve Dinin Sınırları Bağlamında Müeyyide Sorunu <i>Ayhan Bıçak</i>	77
Bir Zorunluluk Olarak Ahlâk: İnsan Olmak ve Ahlâklı Olmak <i>Tahsin Görgün</i>	115
İdeal Bir Müeyyide Teorisi Nasıl Olabilir? <i>Hümevra Özturan</i>	135
Ahlâkî Müeyyide: Çoklu, Güçlü, İlkel <i>Cafer Sadık Yaran</i>	157
Ahlâkî Üstünlük ve Biz <i>Ahmet Ayhan Çitil</i>	191
Dizin	221

Takdim

Ahlâk alanı geniş bir ilimler ağını ilgilendirmektedir. Bizatihi pratiğe dönük sonuçlar vermesi her an ortaya çıkan eylemlerle onu ilişkili kılarken, yapılacak eylemin bilgisi ve ona dair meselelere dönük düşünce üretimi ise teorik olan yöne işaret eder. Pek çok alanı ilgilendirmesi ve insan eylemleriyle olan irtibatı sebebiyle ahlâk disiplini, derinlemesine incelenmeyi hak etmektedir. Bugüne dair düşünce üretecek bizlerin sahih bir birikimi tesis edebilmemiz ise öncelikle İslam düşüncesi içerisindeki ahlâkî tüm yönleriyle bilmemizi gerekmektedir.

Bu amaca binaen 2013 yılından itibaren bünyesinde yer alan kurumlara strateji ve politika üreten bir kurum olan İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ve İlmi Etüdler Derneği (İLEM) olarak İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi'ni başlattık. 2016 yılı itibarıyla dördüncü yılını tamamlayacak olan projede çok sayıda faaliyet ve yayın gerçekleştirildi. Geniş katılıma açık olan Ahlâkın Temeli ve Ahlâkî Müeyyide Üzerine Konuşmalar Dizisi'nde alana dair önemli sorunlar masaya yatırıldı. İslam ahlâk düşüncesi'nin temel özellikleri, ahlâkî önermelerin kaynağı ve

İslam düşüncesinde ortaya çıkmış mizaç teorileri hakkında nitelikli sunumların yapıldığı yuvarlak masa toplantıları düzenledik. Bunun dışında daha özel konular üzerine çalıştaylar gerçekleştirdik. Böylece alanın daha önce üzerinde durulmayan meselelerine dair nitelikli katkılar ortaya çıktı. Konuşmalarda ve yuvarlak masa toplantılarında yapılan sunumlar projede yer alan akademisyenler tarafından makaleye dönüştürülerek kitaplarda yayımlandı. Ayrıca müteahhir dönem ahlâk düşüncesini takip etmek adına büyük bir kıymeti haiz olan *Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye* geleneğini takip edebileceğimiz yedi ayrı şerhi proje içerisinde yayımladık. Böylelikle ilgili literatürü takip etmek isteyen araştırmacıların istifadesine sunmuş olduk. Öte yandan proje kapsamında miladi 8. yüzyıldan 19. yüzyıla gelinceye kadar ahlâk alanında yer alan yazma eserlerin tamamının kataloglamasını yaptırarak. Bu önemli çalışma ile ahlâk alanına dair tüm birikimi bir arada görme imkânına kavuştuk. Bir hafıza tazeleme olarak da görülebilecek bu çalışma ile ahlâka dair yapılacak yeni araştırmalara ciddi bir ivme kazandırmış olduk.

Elinizde bulunan *Ahlâk ve Müeyyide: Ahlâkın Sınırı Üzerine Konuşmalar* adlı eser, proje içerisinde gerçekleştirilen “Ahlâki Müeyyide Üzerine Konuşmalar” serisinin bir çıktısıdır. Ahlâk ve yaptırım arasındaki çok katmanlı ilişkileri sorgulayan eser, İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi Serisinde daha önce yayımladığımız *Ahlâkın Temeli*, *İslam Ahlâk Literatürü: Ekoller ve Problemler*, *Ahlâk Felsefesinin Temel Problemleri*, *İslam Düşüncesinde Ahlâki Önermelerin Kaynağı*, *İslam Düşüncesinde Mizaç Teorileri ve*

Fahredden er-Râzi'nin Gayeci Ahlâkı adlı çalışmalarının tamamlayıcısı niteliğinde.

Bu vesileyle proje koordinatörü ve kitabın editörü Ömer Türker'i ve kitabı yayıma hazırlayan Kübra Bilgin Tiryaki'yi verdikleri emeklerden ötürü tebrik ediyorum. İLKE ve İLEM olarak yürüttüğümüz bu projenin nitelikli çalışmalara vesile olmasını temenni ediyorum.

Doç. Dr. Lütfi Sunar
İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği
Yürütme Kurulu Başkanı

Önsöz

Klasik dünyada üretilmiş insan tasavvurlarının modern dönemdeki dönüşümünün en önemli sonuçlarından biri, insanın kendisine ilişkin beklenti ve umutlarını değiştirmesidir. Bu durum pek çok alanda olduğu gibi ahlâk alanında hem soru hiyerarşisini etkilemiş hem de yeni bir takım soruların sorulmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda bilhassa son yarım yüzyılda insanın ahlâklı olmasının gerekçesi sorgulanır hale gelmiş ve bir kısım akımlar, ahlâkı tamamen vicdanî bir durum olarak değerlendirmeye başlamıştır. Ahlâk tamamıyla bireyin vicdanıyla alakalı bir olgu olarak anlaşıldığı sürece bireyler arasındaki ilişki veya ahlâkın dışı bakan yönü, ahlâktan ziyade siyasetin bir sorunu olarak ele alınmak durumundadır. Bu takdirde ahlâksızlık kapsamında değerlendirilecek durumlar, hukukun alanına girdiği sürece bir müeyyideden bahsedilebilir. Fakat bu sonuç, esas itibariyle belirli bir insan ve toplum tasavvurunun uzantısı veya kaçınılmaz neticesi olduğundan farklı insan ve toplum tasavvurları açısından ele alınmayı gerektirir.

İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ve İlmi Etüdler Derneği (İLEM) himayesinde hayata geçirdiğimiz

“İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi” kapsamında bir dizi konferansla daha önce “Ahlâkın temeli nedir?” sorusuna cevap aramış ve konferanslardan üretilen makaleleri *Ahlâkın Temeli* başlığıyla yayımlamıştık. Yine aynı proje kapsamında müeyyide sorununu da tartışmaya açtık. Amacımız, ahlâkî müeyyideye ilişkin farklı görüşlerin öncelikle eleştirel bir tahlilini yapmak; ardından da müeyyide sorununun nasıl ele alınması gerektiğine dair öneriler sunmaktır. Bu sebeple konuşmacılar, hem konuyla alakalı mevcut görüşleri değerlendirdiler hem de kendi görüş ve tercihlerini ortaya koydular. Bu kitapta başka meşguliyetleri sebebiyle konuşmasını makaleye dönüştürme fırsatı bulamayan Prof. Dr. İhsan Fazlıoğlu dışındaki diğer konuşmacıların makalelerini bulacaksınız. İhsan Bey’e yoğun meşguliyetleri arasında konferans isteğimizi geri çevirmedikleri için teşekkür ediyorum. İsteğimize olumlu cevap vererek konferans verme lütfunda bulunan ve görüşlerini makale formunda ifade eden Prof. Dr. Tahsin Görgün, Prof. Dr. Celal Türer, Prof. Dr. Ayhan Bıçak, Prof. Dr. Cafer Sadık Yaran, Doç. Dr. Ayhan Çitil ve Yrd. Doç. Dr. Hümeysra Özturan’a minnettarım. Başta Doç. Dr. Lütfi Sunar olmak üzere “Ahlâkî Müeyyide Üzerine Konuşmalar” dizisinin maddî desteğini sağlayan İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ve İlmi Etüdler Derneği (İLEM) yöneticilerine ve projenin asistanlığını yapan Kübra Bilgin Tiryaki’ye teşekkür ediyor ve bu çalışmanın ahlâkî bilincin tahliline dair çalışmalara mütevazı bir katkı olmasını diliyorum.

Ömer Türker

Yazarlar Hakkında

Ömer Türker, 1997’de Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden mezun oldu. 2006’da Marmara Üniversitesi’nde “Seyyid Şerif el-Cürcânî’nin Te’vil Anlayışı: Yorumun Metafizik, Mantıkî ve Dilbilimsel Temelleri” başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Halen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak çalışan Türker ayrıca 2013-2016 yılları arasında İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği’nde sürdürülen İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi’nin de koordinatörüdür.

Celal Türer, 1987’de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1997’de “William James’in Ahlak Anlayışı” çalışmasıyla doktor unvanını aldı. Halen Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri’nde görev yapan Türer’in çalışma alanları pragmatizm, ahlâk ve İslam düşüncesidir.

Ayhan Bıçak, 1982 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü’nden mezun oldu. 1992 yılında “Platon’un Tarih Kavrayışı” adlı tezle doktorasını tamamladı. Aynı bölümde öğretim üyesi olarak çalışmalarını sürdürmektedir.

Tahsin Görgün, Lisans eğitimini 1984 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı. Freie Universität Berlin'de "Sprache, andlung und Norm" (Dil, Davranış ve Hüküm) başlıklı tezi ile fıkıh usulü ve felsefe doktorası yaptı. Görgün, 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Hümeýra Özturan, 2006 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2013 yılında Marmara Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'nde "Aristoteles ve Fârâbî'de Ahlâkın Kaynağı Problemi" başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Hâlen Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe Tarihi Anabilim Dalı'nda görev yapmaktadır.

Cafer Sadık Yaran, 1986'da Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 1994'de University of Wales'de "The Argument from Design in Contemporary Thought" konulu tezi ile doktorasını tamamladı. 2011'den itibaren Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Mantık Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisidir.

Ahmet Ayhan Çitil, 1991 yılında Boğaziçi Üniversitesi'nde Endüstri Mühendisliği ve İktisat Bölümleri'ni bitirdi. Aynı üniversitede 2000 yılında "The Theory of Object in Kant's Transcendental Thought and Some Consequences of a Deepening of This Theory" başlıklı teziyle doktorasını tamamladı. Çitil, 29 Mayıs Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde görev yapmaktadır.